ИВАЙЛО НИКОДИМОВ

ЦЪРКВАТА "СВЕТИ АРХАНГЕЛ МИХАИЛ" В СЕЛО СУХАЧЕ

Ивайло Никодимов

Църквата „Свети Архангел Михаил“ в село Сухаче

Враца
2012

С обич и признателност,
посвещавам на моята майка
Цветана Василева Нинова - Бенчовска.

Авторът

Църквата „Свети Архангел Михаил“
в село Сухаче

Първо издание

© Ивайло Никодимов Некулов, автор, 2012 г.
© Христина Никодимова Ненова - Дряновска, комп. набор
© Николай Дряновски, снимки
© Калин Младенов, предпечатна подготовка
© Издателство „Медиа груп - Иво Йорданов“

ISBN: 978-954-2955-09-2

В нашата недалечна история, село Сухаче прави впечатление с две неща - това е селото от някогашната Белослатинска околия[1], което първо издигнало паметник на загиналите във войните (1912-1913) - открит на 14 септември 1914 г. и селото, което в най-тежките години на следвоенна криза (1920-1922) построило... църква.

За историята на селото са издадени досега две книги - "Сухаче в революционните борби", написана от авторски колектив под общата редакция на Петър Симеонов (1990 г.) и "Историята на село Сухаче" от Димитър Иванов (2003 г.), написана по материали събирани от Коцо Ив. Коцев. Сведения за селото има и в книгите на Константин Попов ("Местните имена в Белослатинско", 1960 г.), Богдан Николов ("От Искър до Огоста", 1996 г.) и др. За жалост в нито едно от посочените издания не е отразена, макар и бегло, историята на църквата "Свети Архангел Михаил" в селото. Нещо повече. В книгата "Сухаче в революционните борби" на стр. 13 е написано:

"През 1922 г. в близост до училището се построява голяма църква от майстор Григор от Трънско. Иконостасът и вътрешното изографисване на църквата са направени от неизвестни майстори".

Точно този пасаж ме накара да издиря архивни материали и документи, касаещи построяването на църквата, тъй като неизвестни неща няма, има само непроучени. След близо година проучвателна работа на архивните единици съхранявани в Държавен архив гр. Враца[2] и при любезното съдействие на служителките в архива- Ве-

[1] Село Сухаче (до 1966 г.- Сухатче) се намира на около 7 км северозападно от гр. Червен бряг и на 27 км южно от гр.Бяла Слатина. От Освобождението до края на 1977 г. е към Врачански окръг. От началото на 1978 г. е присъединено към Плевенски окръг. Днес селото е съставно селище на община Червен бряг, област Плевен. В църковно-административно отношение селото се причислява към Врачанска епархия.

[2] ДА - Враца ,Ф. 381к., оп.1, а.е. 444; Ф. 381к., оп.2, а.е. 8 и др. Цялостният архив на църквата се съхранява в Държавен архив - гр. Плевен, фонд 616 к., обхваща периода 1919 - 1948 г. и се състои от 33 архивни единици.

села Пелова и Аксиния Живкова установих, че:

- строежа на църквата е започнал на 23 май 1921 г. и завършил на 7 април 1922 г.;
- църквата е построена от предприемачите Григор Иванов и Данаил Христов, живущи в Червен бряг;
- стенописите в църквата са дело на иконописеца Апостол Христов, живущ в София. Царските икони са нарисувани от помощниците му Кънчо Кънчев и Димитър Мандов;
- иконостасът е изработен от майстора-резбар Филип Иванов, живущ в София;
- църквата е осветена на 4 юни (22 май ст. стил) 1922 г. от Негово Високопреосвещенство Врачанския митрополит Климент.

При допълнителното проучване установих, че иконописецът Апостол Христов е роден през 1877 г. в с. Галичник, Реканско (Македония). Той е от рода Фръчкови - известни навремето иконописци. Още от 14 годишна възраст започнал да учи семейния занаят. По време на Илинденско-Преображенското въстание (1902-1903 г.) е бил ръководител на Галичко-Реканския революционен район. След потушаването на въстанието се установил в София, в къща на ул. "Опълченска" № 123. Занимавал се с иконопис, публикувал статии във вестниците "Дебърски глас" и "Зора". Оставил и спомени (1903 г.) за Илинденско-Преображенското въстание. Починал през 1947 г.

Резбарят Филип Иванов по онова време също е бил известен майстор. Роден е през 1875 г. в с. Осой, Дебърско (Македония). Той е от известният резбарски род Филиповци, установили се в София в началото на XX в. и отворили своя резбарска работилница. Починал през 1940 г.

От написаното дотук следва да обобщим, че църквата в село Сухаче не е дело на неизвестни, а на доста известни за времето си майстори, прочути със своя професионализъм.

Доста любопитно за мен беше, когато сред имената на членовете на комитета за постройка на църквата в село

Сухаче срещнах и името на Вълко Димитров Михайлов - Дядо Вълко. Роден през 1885 г., той е сред учредителите на БЗНС в селото (1911) и на кредитна кооперация "Взаимна помощ". През зимата на 1943-1944 г. в скривалище, изкопано под кошарата му на Голия връх, той успешно укрива от полицията "ядрото" на Дреновишката партизанска чета. След разкриването му от властите и зверското му убийство на 7 юни 1944 г., прерасналата в отряд чета приема за патрон неговото име- партизански отряд "Дядо Вълко". През 1985 г. на площада в селото е открит и негов бюст-паметник. Малко известно е също, че църквата "Св. Архангел Михаил" е осветена по времето, когато той е кмет на Сухаче.

Под царската икона на Господ Иисус Христос в иконостаса на църквата е изписано и името на неговия брат-Пено Димитров, чийто син- Димитър Пенов е изтъкнат български професор, богослов.[1]

Как се е стигнало до идеята да се постои храм в селото, кои местни хора са били главните "двигатели" в това начинание, през какви етапи е минало и какви трудности е срещнало това Богоугодно дело ще научите по-нататък в настоящето издание.

Посвещава се на 90-годишнината от построяването и освещаването на църквата "Св. Архангел Михаил" в село Сухаче.

---

[1] Проф. д-р Димитър Пенов е роден през 1903 г. в с. Сухаче. Завършва Софийската духовна семинария (1925 г.) и Богословския факултет на СУ (1929 г.). От 1929 г. до 1951 г. е бил преподавател в Духовната семинария, като през 1938-1940 г. специализирал богословие и философия в Берн и Йена. През 1940 г. университетът в Йена му присъжда докторска степен по философия. През 1951 г. д-р Пенов постъпва като хоноруван преподавател в Духовната академия. Щатен преподавател (1952 г.), старши преподавател (1954 г.), доцент (1960 г.) и професор (1962 г.) към катедра „Апологетика и история на философията". Автор на трудовете: „Философия и мироглед" (1941 г.) и „Мироглед, дух, религия" (1942 г.). Делегат на Третия църковно-народен събор. Починал през 1983 г. в гр. София.

На 18 януари 1902 година 165-ма жители на село Сухаче се събрали и написали заявление, адресирано до църковните настоятели и общинските съветници в селото. В него се казва:

„Господа Църковни настоятели и Общински съветници !

Ето, че става вече 25 години от нашето Освобождение и политическо възраждане, преди което нашето село, както на всички ни е известно, беше населено с мохамедани и др. иноверски племена, с изключение на 20-30 къщи наши еднородни по кръв и вера братя, които разбира се поради угнетяването им от турците и др. тем подобни, не са имали даже косвена, нежели и решающа дума за каквато и да било обществена и благородна цел. Ний, които продадохме дедово и бащино наследство, изселихме се из разни села на Вратчанска, Орханийска и др. околий и се заселихме в това село, като предварително си накупихме от турците нужната ни за поминък, като земледелци земля, която ни е хранила с що ѝ е Всемогущий Бог определил да ни възнаграждава според труда ни и за да се посвети за напред Богу и нашето християнско селце, то едничкия ни недостиг е, че си немаме въздигнат от наш труд и пот в центра на селото ни Храм-Божи, в който да се извършват нашите религиозни треби и обряди, както това става в околните нам братски села.

Господа Църковни настоятели и Общински съветници !

Виждаме всички, че по случай на неберекетните неколко години, оскъдността ни не е малка от къде всичко, но Бог милостив, дано се смили над нас и прекра-

ти това неплодородие занапред, та по такъв начин да постигнем целта си, която не само сега сме имали присърце, а много пъти сме са готвиле, но по разни морални и материални причини не сме могли да успеем. Ето защо ний сега пак еднодушно решихме да се нагърбим още един път, всекой според силата си и изявим чрез настоящето пред Вас желанието си, че искаме да се започне още от сега и полека-лека да блесне в разстояние, ако не на една, то поне след две или най-късно три години, въздигната всред селото ни на това хубаво място, Църква, каквато би съответствала според силите ни, като се задължаваме, че всекой от нас частно, ще се притече с каквато помощ и да било според силата си, като се задължаваме още и това: че който от нас би дръзнал и не би изпълнил онова, което му се заповедва или предложи от хората назначени за тази цел, или не би внел определеното му според неговото състояние, както е казано и по-горе, то такъв да бъде наказан от Църковното настоятелство (или от който бъде назначен по тая част) съгласно закона, със съответствующето според степента неизпълнение, парично наказание тоже за в полза на църквата. Това като Ви явяваме в пълна надежда, че Вий Г-да Църковни настоятели и Общ. Съветници, ще подемете инициативата по тази благородна за всички ни цел и ще почнете още сега работа, като верваме, че и Вашите благородни сърдца ще приемат това благородно дело...

18-й януарий 1902 година *с. Сухатче*

С почитание:

Н. Генов, П.Николов, Христо Стаменов, Иван Гешов, Мишо Вунов, Иван Иванов, Иван Дацов, Ив.М.Петрин, Христо Георгиев, Марин Кръстюв, Петко Китов, Димитър Михайлов, Герго Петков, Стоян Николчов, Гечо Първанов, Димитър Стоянов, Йото Стоянов, Ст. Николов,

Димитър Ценов, Неделко Цалов, Цеко Нецов, Симеон Нецов, Дано Славков, Славко Н.Орлов, Марко Славков, Гоцо Христов, Велчо Петков, Вуто Нинов, Иван Минов, Христо Петков, Пано Йончов, Коцо Мишов, Хр.Ив.Николов, Тошо Ценков, Димитър Иванов, Дуно Иванов, Тодор Георгиев, Лило Ненов, Илия Иванов Николов, Атанас Цолов, Коно Йолов, Дачо Съйков, Иван Ц. Милов, Иван Станков, Йоло Симеонов, Салко Манов, Цеко Кръстюв, Христо Генов, Христо Йончов, Иван Хр. Стоянов, Христо Атанасов, П. Станков, Нино Цанов, Герго Цеков, Тоно Иванов, Начо Ценков, С.Павлов, Ст. Манов, Петко Н. Терзията, Кръстю Петков, Димитър Китов, Йото Вълков, Петър Китов, Върбан Тошов, Петър Ив. Данчовски, Косто Иванов, Коно Стаменов, Вуто Николов, Тото Гешов, Тодор Христов, Й. Салков, Георги Мишов, Кото Вунов, Пеко Мишов, Томо Гешов, Цветко Иванов, Кото Велчов, Кр. Йотов, Герго Цветков, Димитър Генов, Никола Иванов Станин, Саботин Велчов, Георги Китов, Гешо Мишов, Вълчо Йотов, Марко Сл. Радин, Павел Стефанов, Тодор Нонов, Андрея Марков, Иван Конов, Стоян Гергов, Вълко Иванов, Герго Кръстюв, Симеон Иванов, Христо Кръстюв, Тошо Гергов, Цоло Нацов, С. Вутов, Вуто Стоянов, Стоян Вълков, Лило Диков, Г. Мишов, Марко Коцов, Вато Петров, Нано Минов, Мишо Йолов, Илия Иванов, Стоян Христов, Христо Вутов, Петко Лилов, Марко Хинков, Петър Стоянов, Ив.Йотов, Данчо Петров, Петър Данчов, Петко Коцов Монин, Никола Нецов, Кото Марков, Пеко Михайлов, Петър Китов, Пело Христов, Иван Марков, Нецо Иванов, Мичо Вутов, Славко Н. Цонин, Иван Славков, Лило Йончов, Стефан Йотов, Д. Томов, П. Цалов, Вутко Цеков, Вато Стоянов, Цветко Петков, Гаврил Гергов, Стефан Ненов, Иван Тинчов, Герго Иванов, Петър Иванов, Косто Стоянов, Вълю Симеонов, Савва Петров, Иван Кръстюв, Марин Ценов, Иван Ц. Нанов, Цоно Ганчов, Ценко Нинаков, Иван Ничов, Цв. Маринов, Гено Симеонов, А. Йотов, Йото Коцов, Цено Пешов, Тодор Кинков, Герго Ко-

цов, Янчо Гергов, Димитър Цанов Райковски, Атанас Бенчов, Ив. Г. Стоянов, Петко Коцов, Гешо Цолов, Цоло Гешов, Гено Дилов, Йото Мишов, Симеон Спасков и Вуто Йотов.

Верно. *Сухашкий общ. Кмет: Ст. Николов."*

***

Два дни по-късно, на 20 януари 1902 г. църковното настоятелство (с председател свещ. Христо Томов и членове Стоян Николчов и Димитър Михайлов), общинските съветници на Сухашката община (Г. Мишов, Д. Славков, Лило Ненов, Мишо Петков, П. Николов, Цеко Нецов, А. Коцов и Кр. Йотов) и кмета на селото- Ст. Николов, имайки впредвид заявлението от 18-ти януари, подписано от 165 души сухашки жители, с което те изказват *"единодушно желание за построяване в бъдеще на църква в селото"*, "*намират за нужно*" и канят населението на общоселско събрание, проведено в помещение на основното училище. На събранието се повдигнал въпроса за избор на една "*църковна петочленна комисия*", която да има за цел: „

1) Изнамерване и удобрявание чрез експерти хора, каменния материал за основата (темела) на църквата; тухлите, с които ще се доизкара, както и покрива на същата какъв ще бъде;

2) Намиране по-сгодно и бързо средство за подкана на населението на работа, когато такава е нужна;

3) Удобряване плана на църквата в дължина, ширина, височина и пр.;

4) Изнамерване и упазарване по-износни майстори, които да са способни и подходящи за това [начинание];

5) Изнамерване приходни източници за в полза на цръквата и разхвърляне върху данoплатците в селото всекому според материалното състояние сумата, която трябва да плати в разстояние на една, две или три години и

6) Купуване всички книжа, вещи и предмети нужни за окончателното изработване на църквата."

След явно гласуване и единодушно съгласие, присъствалите на събранието 120 души сухашки жители удобрили за членове на комисията следните лица: Иван Гешов, Димитър Томов, Пело Станков, Нецо Иванов и Димитър Стоянов. Избраната комисия пък, *"изпомежду си"* , избрала с *"вишегласие"* за касиер- Димитър Томов. На събранието се изтъкнало, че църковното настоятелство ще работи солидарно с църковната комисия, а общинското управление, ведно с всички общински служители се задължавало да оказва на настоятелството най-пълно и бързо съдействие, когато такова е необходимо.

***

От тези първи стъпки до пълното построяване на църквата ще минат цели двадесет години. Двадесет години, през които малко-помалко ще се събират средства във "Фонд за направа нова църква в селото ни". Двадесет години, през които инициативата подета от бащите ще бъде завършена от синовете.

***

7 април 1920 г. (Благовещение).

На тази дата *"подир отпуск на църковното правило"*, което се извършило в местното основно училище, в двора на същото, се провело селско събрание по повод построяването на църква в село Сухаче. За председател на събранието бил избран местния свещеник Христо Томов, за секретар - Никола Петров, а за членове - които да подпишат протокола от името на всички присъстващи - Никола Г. Чадов и Цано Литов. На събранието всички *"Богумолещи се стари и млади, мъже и жени"* дошли единодушно до убеждението, че *"църква требва непременно да се сгради"* и то *"в бързо време"*. Само един местен учител- комунист се изказал, че трябва *"да се построи по-рано училище, после църква"*, но след гласуване се приело да се построи *"по-рано църквата, после училище-*

то”, като се дарили и суми- около 20-30 хиляди лева за целта. Събранието избрало и комитет, който да поеме грижата за събирането на суми за фонд “Постройка на църквата”. За членове на комитета след явно гласуване били избрани: свещ. Христо Томов, Кръстю Дилов, Никола Н. Вълчев, Петър Цалов, Юрдан Салков, Славчо Марков, Вълко Димитров, Димитър Стоянов, Цено Пешов, Мишо Йотов, Иван М. Петрин, Иван Ц. Милов, Стою Вайков и Никола Генов. Събранието вменило на комитета, да се отчита четири пъти годишно пред него за събраните парични или в натура средства за фонда.

***

На свое събрание, проведено на същия ден, в 2 часа след пладне в Сухаченското селско общинско управление новоизбрания комитет за постройка на църквата “Св. Архангел Михаил” провел избор за председател, подпредседател, касиер, деловодител, членове и контролен съвет. След *"явно гласоподаване”* за председател на комитета бил избран Славчо Марков, за подпредседател Димитър Стоянов, за касиер Юрдан Салков, за деловодител Никола Н.Вълчев, за членове: Иван М. Петрин, Вълко Димитров, Иван Ц. Милов и Стою Вайков, а за контролен съвет - Никола Генов, Цено Пешов, Кръстю Дилов, Петър Цалов и Мишо Йотов. Всички дейци на комитета положили подписите си върху протокола от събранието на 10 април 1920 г. в присъствието на кмета на Сухаченското селско общинско управление И. Гаврилов и секретар - бирника Никола Петров.

***

На 29 август 1920 г. в 2 часа след пладне, в канцеларията на Сухаченското селско общинско управление комитетът отново се събрал, за *"да се изберат хора, жители на селото, които да ходят по селата из Царството за волни подаяния за направата на църквата”*, понеже *"нуждата от пари нараства ежедневно”* и *"започнатото дело навлиза в своята решителна фаза”*. За съ-

бирането на доброволни подаяния били избрани следните лица: Цветко Маринов, Марин Петков, Петко Кузманов, Васил Йотов, Тодор П. Минов, Йото Христов, Тошо Гешов, Никола Гечов, Димитър Ценов и Цако Иванов. Възнаграждението на група (от по 2-ма човека) се определило на 25% от събраната сума, храна и пр., като разноските за превоз на събраното количество храни и др. била за сметка на комитета, а всичките други разноски, направени от групата за лични облаги, оставали за тяхна сметка. *"Там където се съберат храни от известно село, след окончателното им прибиране ще се продават на публичен търг* - решил комитетът, - *като впоследствие наддавателния лист ще бъде заверен от общината на селото гдето е станала продажбата, като същевременно се вписва в книгата на групата, каква и колко храна е събрана, на каква цена е продадена и каква сума е получена и какво е разходвано за сметка на комитета"*. Препис от протокола на събранието на комитета бил изпратен до Светата Врачанска Митрополия за одобрение и снабдяване на групите с нужните книжа.

***

С постановление № 12 от 15 октомври 1920 г. Врачанския Епархийски Духовен съвет разрешил на комитета да събира доброволни подаяния чрез избраните лица, но при следните условия:

" 1. Всека група да има свой район; 2. Събирането на доброволните пожертвувания да се извърши в срок от 1 година (*най-късно до 31 декември 1921 г.) и 3. В пределите само на Врачанска епархия"*.

Така към селата от Плевенска околия се отправила групата на Йото Христов, към селата от Ореховска околия тръгнала групата на Тодор Минов, към селищата от Белослатинска околия поела групата на Цветко Маринов, а Луковитска околия обиколила групата на Никола Гечов.

***

На 22 май 1921 г. в село Сухаче комитета за построяване на църква "Св. Архангел Михаил" сключил договор с предприемачите Григор Иванов и Данаил Христов от Червен бряг за построяването на храма. Предприемачите приели да започнат работа от 23 май 1921 г., като се договорили да получат възнаграждението си на 5 части: *"за изработването парапета на прозорците ще се плати 10 хиляди лева, за изработване от парапета на прозорците до изравняване същите - 15 хиляди лева, от изравняване на прозорците до окончателното покриване - 20 хиляди лева, след измазването - 15 хиляди лева, а останалата сума след предаването на църквата, която ще се приеме от техническа комисия"*. Майсторите декларирали, че *"ако не изработят предприятието и напуснат"* ще броят като неустойка сумата от 50 хиляди лева.

***

И така, строежът на църквата започнал, напреднал, но скоро се усетила нуждата от още средства. На 17 юни 1921 г. членовете на Сухашкото църковно настоятелство се събрали на заседание за вземане на решение по повдигнатия въпрос от комитета за постройка на църква в селото *"за изтеглювание на църковните суми внесени от църковното настоятелство на оползотворение в Белославинската земледелска банка 430 лв., в Телеграфо-пощенска станция Гара Червен брег 3114 лв. и в кредитната кооперация в с. Сухатче 485 лв."*. Било взето решение посочените по-горе суми да бъдат изтеглени и да се изразходят за новостроящата се църква, но след *"даването на нужните директиви от Светата Врачанска Митрополия"*. След като минал близо месец без те да бъдат получени, председателя на строителния комитет Славчо Марков изпратил рапорт до Негово Високопреосвещенство Врачанския митрополит, в който написал: *„Църквата която се почна в селото ни е изкарана до покрива, като и от кубетата са иззидани на около 1 метър и работата върви добре, обаче почнахме да чув-*

ствуваме голема криза за пари, понеже събраните приходи се изчерпиха окончателно от комитетската каса. Парите по наложения порез до колкото можахме прибрахме и прибираме и днес, но от него порез остава една доста крупна сума за събиране, обаче до вършитба едва ли би се събрало нещо, тъй като народа е изчерпал и последните си средства, а след вършитба тези суми ще се приберат, даже нещо в повече...”*. Понататък в рапорта комитета моли Негово Високопреосвещенство *„да се побърза”* и *„да се утвърди веднага”* протокола на църковното настоятелство, с който се иска тегленето на суми от банките и местното кредитно дружество, *„иначе рискуваме да се спре работата само по паричната криза”*. Рапортът е изпратен на 11 юли 1921 г., а на 20 юли Врачанския Епархийски съвет одобрил протокола на църковното настоятелство с бележка, сумите да се предадели за изразходване на „*строителния комитет*” срещу квитанция.

***

В рапорт до Негово Високопреосвещенство Врачанския митрополит Климент от 1 ноември 1921 г., Сухашкия енорийски свещеник Христо Томов съобщава, че *„иконите на новопостроената църква в Сухатче, са поръчани при художника Апостол Христов от София - 6 икони по 1500 лева едната. На същия художник е отдадено всичкото извътре боядисване по стените и 22 икони за сумата от 20 хиляди лева”*. От тази сума половината щяла да се даде при изработката, а другата - след освещаването на църквата. „*Иконостасът* - продължава в рапорта си свещ. Хр. Томов - *е отдаден на Филип Иванов от София, за сумата от 25 хиляди лева”*. Изплащането щяло да бъде пак на две части, както на художника. И двамата майстори не взели капаро и дори се ангажирали, че ако не се одобри работата им от

* порез (диал.) - тежък данък.

Негово Високопреосвещенство Митрополита нищо не искат. В рапорта си свещ. Хр. Томов пише още, че окончателното свършване на църквата трябва да стане на 31 март 1922 г. и че „*досега са дадени 223 хиляди лева*". Не пропуска да отбележи и че *„непрекъснато се проси от сухашкото население помощ в натура"*. В отговор, на 22 ноември 1921 г. от Митрополията е изпратено предупреждение, в което се казва, че настоятелствата на всички новостроящи се църкви, могат да възлагат изписването на иконите и направата на иконостаса само на ония лица, които им бъдат посочени от Митрополията. Също така за сведение относно работата на иконописеца Апостол Христов от Митрополията пишат, че тя *„понякога е сполучлива и задоволителна, а не лоша, каквато е работата на други самоуци - иконописци; ала и той, не може занапред - при наличността на художници-академисти - да взема поръчки в Епархията ни без наше предварително знание и разрешение. За същото предупредихме и майстора - резбар Филипа Иванов*". Въпреки това, от Митрополията разрешават на майсторите да изпълнят поръчките си, понеже били направени *„преди тяхното предупреждение"*.

***

Един рапорт на свещ. Христо Томов от януари 1922 г. до Негово Високопреосвещенство, ни дава възможност да видим докъде са стигнали по това време работите по църквата. Научаваме, че *„сградата е окончателно привършена с изключение на ъглите на кубето, където още не е поставен цинк. Резбарят Филип Иванов работи усилено темплото (иконостаса) и обещава, че в началото на февруари то ще бъде довършено и поставено на местото си."* По отношение на работата на художника Апостол Христов и помощниците му Кънчев и Мандов е рапортувано, че Царските икони са окончателно завършени, донесени в селото и откупени от дарители. 12-те Апостолски икони и Тайната вечеря са окончателно довършени и е образувана 4-членна коми-

сия, която да издири дарители, които да ги откупят. *„Стенната живопис и декорация се усилено работи, половината е почти завършена. Обаче, художниците както работят усилено и непрекъснато в делници и празници изглежда да я довършат до 4 февруари* (по договор до 31 март). *От добитите ми сведения за художникът Апостол Христов* - пише свещ. Христо Томов - *той е направил и стенописите в църквата „Св. Богородица" в гр. Орехово, в църквата „Св. Николай" в столицата София, в църквата в гр. Бяла Слатина и др. Според мойта оценка много хубава работа излиза досега в църквата".* Интересно е, че в този рапорт става дума и за председателя на комитета за постройката на църква в селото- Славчо Марков *. Воден от амбицията на всяка цена да довърши започнатото дело, често той бил краен в отношенията си с хората и дори понякога против Светата Митрополия, *„откъдето се налагали редица формалности, без които можело да мине".* Тези неща, явно стигнали до ушите на Митрополит Климент, та затова свещ. Христо Томов пише: *„Ваше Високо Преосвещенство, действително председателя е крайно нервен и много хора е тормозил - обиждал, но както аз му търпя и благоговея също и постоянно давам съвети и на обидените да му търпят, защото много се дължи на това лице по отношение на тази църква. Той е дал най-големата материална подкрепа и много дни е изгубил през целото лето до днес даже и до последното доискарване на църквата. Той е първият ми помощник през всичкото време и през всички събрания, които съм правил по този въпрос и затова Ви най-покорно моля да му не вменявате за грех и Ви моля, да го благословите с здравие и дълголетие* (така е подчертано в ръкописа - бел. И. Н.), *защото само такова благоволение заслужава".*

---

* Славчо Марков е бил един от заможните жители на с. Сухаче. През 1915 г. е сред учредителите на Радикалната партия в селото.

***

На 23 април 1922 г. църковния комитет (Славчо Марков, Димитър Стоянов, Юрдан Салков, Никола Н. Вълчев, Стою Вайков, Кръстю Дилов, Вълко Димитров, Ив. Ц. Милов) и църковното настоятелство (свещ. Христо Томов, Тодор Минов, Гено Д. Враняшки) се събрали и с оглед на това, че храмът е *„окончателно изработен, разписан и набавена всичката му покъщнина"* единодушно решили *„освещението на храма в селото ни да бъде на 4 юни (нов стил)"*. Решило се също, датата на освещаването да бъде разгласена чрез пресата и чрез отделни обявления разпратени из епархията. Сумите за отпечатването и публикациите на обявленията се взели от комитетската каса.

***

Със заповед № 20 от 12 май 1922 г. Врачанския митрополит назначил комисия за временно приемане на новопостроената църква в село Сухаче, в състава на която влизали: член-съветника при Митрополията протойерей Йордан п. Георгиев (председател), държавния архитект Слави Николов, кмета на с. Сухаче- по това време кмет вече е Вълко Димитров, свещ. Христо Томов и учителя - художник Борис Лазаров (членове), която комисия трябвало да се събере на 14 май в Сухаче. След като прегледал иконостаса и вътрешната живописна украса на новопостроената църква, учителя - художник Борис Лазаров с протокол констатирал, че: „

1. Общото впечатление от работата е добро.

2. Освен иконостаса украсена е цялата вътрешност на храма, като мястото между иконите е попълнено с орнаментика.

3. В целата работа сполучливо е прокаран черковнославянския стил, особено в орнаментите-резба на иконостаса. Последният е боядисан с кафяв (орехов) цвет и е в пълна хармония по план с цялата живопис.

4. Иконите са рисувани с маслени бои, а орнаментите с постни (туткални) бои.

5. Фигуралните композиции са сполучливи, а и самите фигури на апостолите и светиите - добре рисувани, с много малки изключения. По колорит има хармоничност между иконите и останалата живопис.

6. Орнаментите са контурирани гладко и еднакво дебели.

7. Разпределението на цялата площ е сполучливо. Няма претрупаност, нито незапълнена площ.

8. Всичко е изпълнено добросъвестно и грижовно.

9. Цената, дадена за живописта - около 32000 лв. и около 35000 лв. за иконостаса не е голяма.

10. В „Кръщението на Спасителя" и двете фигури са рисувани с доста развита мускулатура и тази картина отстъпва по художественост на другите. Същото е и с иконата на „Св. Тирон" (в дъното на западната страна). Цялата фигура е малко дървена и груба. Евангелието на една от иконите (северната страна) е рисувано погрешно. Идеализацията на иконите на Св. Богородица и в отделната икона на Иисуса не е подчертана.

11. Макар, че храмът в този му вътрешен вид може да се приеме от настоятелството, намирам, че е добре да се направи следното:

а) да се лакират още един път иконите, рисувани с маслена боя и някои от иконите върху долната част от стената. В сегашния им вид вследствие попиването те изглеждат малко матови и боите са изгубили от своята живописност. Това ще се избегне с повторното лакиране.

б) стъпалото на левия крак на Йоан Кръстител (южната стена) е лошо рисувано и крака изглежда

сакат. Поправката му е наложителна.

в) фигурата на Св. Георги (западна стена) не е здраво на краката си (корема е осветлен и тазовата област разширена). Това се забелязва добре, ако се сравни с хубавата и стройна фигура на Св. Димитър.

г) лицето на Юда в „Тайната вечеря" не е сухо, тънко, с орлов нос и нещо хищническо, както досега е рисуван Юда, а широко и обло. Поради важната роля, която фигурата на Юда има в „Тайната вечеря" и тази поправка е наложителна."

В заключение, Борис Лазаров пише: *„Храмът в с. Сухаче е добре декориран и след малките поправки, за които поменах ще бъде чест и гордост за селото".*

Към мнението на Б. Лазаров се присъединил и протойерей Йордан п. Георгиев. По отношение работата на майсторите Григор Иванов и Данаил Христов, началникът на архитектурната служба архитект Славе Николов констатирал:

„Работите са извършени съгласно тържните книжа с малки изключения на камбанарията и главното кубе". Забележките, които отправил били:

„1. Мазилката по главните корнизи и калкани не добре извършена, като вместо циментов разтвор по липса на цимент, се извършила с обикновен варов разтвор, но понеже не било окончателно покрито с цинк, то мазилката се намокрила, през зимата се замръзнала и сега паднала. Требва отново да се измаже с циментов разтвор. 2. Каменните стъпала пред западния вход на са поставени. 3. Горното дюшаме на камбанарията не е добре направено. Горните недостатъци, предприемачите се задължават да направят до окончателното приемане на работите".

***

***

В служебна бележка от 16 май 1922 г. до свещ. Христо Томов, служащ в с. Сухаче от Врачанската Митрополия дали нареждания *„да се напише с длето на лицевата страна на престолната плоча следното: Осветена отъ Врачанскаго Митрополита Климента на 22 май ст. ст. 1922 година”.*

***

В рапорт от 30 май 1922 г. до Негово Високопреосвещенство, свещ. Христо Томов изразил опасенията си, че за освещаването на църквата на 4 юни - „Петдесетница” не биха се събрали нужния брой свещеници, понеже *„енорийските свещеници имат Богу-служение всеки в църквата си и след отпуск на църковното Богу-служение имат да отслужват курбани по енориашите си, да светят вода и прочие други треби, а това ми дава повод, да вервам, че необходимото число свещеници за освещаването не ще доидат”*. Накрая в рапорта свещ. Христо Томов отправя молба към Врачанската Митрополия да издаде официални разпореждания до енорийските свещеници на съседните села да вземат участие в освещаването. От Митрополията уважават молбата на свещ. Христо Томов и разпращат телеграми до енорийските свещеници.

***

Новопостроената църква „Св. Архангел Михаил” в с. Сухаче била осветена от Негово Високопреосвещенство на 4 юни (22 май ст. ст.) 1922 г. - на Петдесетница. В службата участвали архимандрит Евлогий (протосингел на Митрополията), протоиерей Лука С. Шошев (член-съветник на същата) и свещениците: Христо Томов (временно служащ в с. Сухаче), Марин Атанасов (от Реселец), Марин Стойков (Бяла Слатина), Василий Иванов (Соколаре), Методий Чеков (Червен бряг), Цено Вълков (Бреница), Петър Вълков (Габаре), Сава Ив. Бояджиев

(Койнаре), Михаил Вълов (Чомаковци), Спас Иванов (Еница), Василий Петков (Влашко село; дн. Царевец), Николай Мифитишев (Радомирци), Лазар Михайлов (Враняк) и дякон Димитрий п. Тодоров.

***

След свещеник Христо Томов, в църквата „Св. Архангел Михаил" последователно служат свещениците Димитър Николов Генов (р.1897 - † 1947 г.) и Величко Николов Ликов (р.1909 - † 2002 г.), наградени за добра служба, вярност към православието и безупречно служение с офикията (отличието) „протоиерей" (старши свещеник).

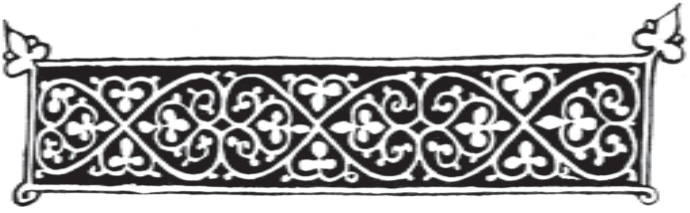

***

В началото на тази книга написах, че за историята на селото има издадени две книги, а сведения за него са публикувани и на други места. За съжаление нито един от авторите, писали за селото не е попаднал на ръкописа „Кратка история на село Сухатче, Белослатинско", написан през 1928 г. от свещ. Димитър Николов и съхраняван в Държавен архив - гр. Враца (ф.64 к, оп.1, а.е.188, л.1-4). Поради това, че този ръкопис е непознат на читателя, а съдържа доста интересни сведения за Сухаче си позволявам да го публикувам изцяло.

Кратка история на с. Сухатче, Белослатинско.

Съществуването на селото, като населен пункт е доста отдавна.Според некои предположения то е основано преди 180 до 200 години или селото е заселено около 1727 до 1750 година. Жителите, които за пръв път са дали повод да се образува населено място тук са от с. Вършец, Врачански окръг. От Вършец разселването е станало в с. Големо Пещене, Врачанско, а от с. Големо Пещене едно домакинство е дошло на днешното място на селото със своите стада, които са били от около 500-600 овце и 200-300 говеда. Пак по това време на същото място е дошъл един турчин от с. Попица, Белослатинско с цел да заеме свободните пространства. Това българско домакинство е повикало други българи, а също така и турчина събрал турски домакинства и се образувало малко колибарско селище. Този турчин после се изселил в Шуменско, а за местото, което освободил взел от българите овце и говеда, които те му закарали на самото място дето се заселил. Около 20-30 години след образуване на селището е дошъл Герго Казалията, които управлявал целата каза, а същевременно и самото селище. Като остарел, още преди смъртта си, оставил за наследник своя син Стефан Казалията. Стефан Казалията е бил доста учен по това време. Учил е в Цариград и знаял много

езици. Имал в селото крепост прилична на кула. Същият бил убит от едно българско семейство, което имало мома и искало да му я даде за жена. Той не се съгласил да се ожени за нея, а взел друга от съседно село. Тогава те подкупили един турчин, който го убил. Така постепенно се събирали турци и българи и заживели в едно селище. Наименованието си селището получило от турската дума „су", което значи вода. Понеже местото е водно, има доста кладенци, наблизо минава река, та затова е наречено Сухатче. Преди Освобождението не е имало българска черква, училище и читалище. Имало е турска джамия, която е била построена преди 60 години [1)], а разрушена през време на Освобождението. Имало е и турско училище, което е могло да посещават и български деца и некои го и посещавали. На училището му казвали *мехтеп* и сградата му съществувала до 1914 г. Старини в селото и околността му не са запазени. Има останали стари монети с различни надписи и образи, за които никой нищо не знае. Вода населението черпело преди Освобождението от кладенци, които са били в селото. Некои от тех са изчезнали, а други съществуват и сега. Днес населението черпи вода от герани, които се намират по улиците в отделните махали, а в средата на селото има чешма. През време на Освобождението селото се състояло от около 70 къщи, от които 30 били български, а останалите турски. По число българите били от 160 до 200 души, а турците от 200 до 250 души. Къщите са били нехигиенични и ниски, защото хубавите къщи турците ги присвоявали. От българските къщи една била [покрита] с керемиди, 2-3 с плочи, а останалите с пръст и боклук. Вратите им били от дебели дъски, щото коршум да не може да ги пробие. В същото състояние били и турските къщи. Работна земя до Освобождението селото имало малко. Обработвали се около 500-600 декара земя. Жито за храна са купували от Ореховските села, а се занимава-

[1)] около 1868 г. - бел. И.Н.

ли повече със скотовъдство. Сега селото обработва около 15 000 декара земя. В турско време населението е ходело на пазар в гр. Орехово и то само за сол. Другите продукти са им ги донасяли в селото. Желязо им донасяли катранджии от Самоковско. Имало е нещо като революционна организация, в която са взели участие 3-4 души от селото. Организирана е била от некой си поп Христо от с. Чомаковци. Същия поп през 1876 г. пролетта донесъл 5-6 пушки, кримки, с една торба патрони. Но понеже четата на Ботев е била разбита, тези четници не проявили никаква дейност. Същите пушки след Освобождението хората ги преправили на ловджийски пушки. Четници във въстаническите чети или опълченските дружини по време на Освобождението не е имало. Руските освободителни войски за пръв път са дошли в селото на Димитровден [2]. Сражение между тех и турците не е имало, защото турците по-рано са избегали. Руските войски са дошли откъм Плевен и са заминали за Враца. Числото им е било големо. Най-напред дошли разузнавателните части от по 10-15 войника, но после минал цел тогавашен корпус. Убити руски войници в селото нема. След минаването си руските войски оставили управлението в ръцете на българите. За кмет се провъзгласил и то сам, дотогавашния такъв Симеон Гетов, който стоял такъв до 1879 г. и после през 1881 и 1882 г. През време на Освобождението в селото дошъл жителя на същото Нино Петров и довел със себе си учителя Томо Гергов от с. Бреница. Той бил дотогава изгнаник в Румъния, но ходил да се учи и в Цариград. Знаял много езици. Съгласил се да остане учител в селото. По това време Руския комисар от Орехово, който се казвал Тутмачов [3] поискал видни хора и от селото били изпратени учителя Томо Гергов, Нино Петров и Симеон Гетов, ко-

[2] 26 октомври 1877 г., сряда - бел. И. Н.

[3] става дума за поручик Александър Токмачов,оряховски окръжен началник от 8 август 1878 до 27 януари 1879 г.- бел. И. Н.

ито заминали с коне за гр. Търново за Първото Учредително (народно) събрание. Нино Петров стоял там две седмици, а другите двама десет дена. [4] Със завършено средно образование човек селото за пръв път е имало през 1911 г., а през 1922 г. с висше образование. През Сръбско-българската война (1885) са били мобилизирани около 25 човека. Загинали са трима, които са били пришълци на селото. През Балканската война са били мобилизирани 243 човека, от които паднали убити 19 човека. През Европейската война [5] са мобилизирани 290 войника. Паднали през нея война има 29 войника. В селото има построен паметник на падналите във време на войните, който е построен през 1914 г., а открит на 14 септември стар стил същата година. Сега [6] селото брой 408 къщи с население 2056 души. В селото има едно първоначално училище с три учителки и трима учители. Училището се посещава от 202 деца. Има също и смесена прогимназия с четири учители и се посещава от 99 деца. От преди двадесет години е основана местна кредитна кооперация „Взаимна помощ". От преди седем години има читалище „Взаимност". Има също и младежко просветително дружество „Стремеж" [7]. В центъра на селото е издигната хубава и красива черква, която краси целото село. Същата е осветена през 1922 г. и на самото освещаване е присъствал Н.В.Цар Борис III. Фелдшерски и лекарски участъци в селото нема. Има открита телефонна служба при общинското управление на 3 август 1925 г. В селото не са ставали важни събития.

Свещеник Димитър Николов / 1928 г.

---

[4] Нино Петров е бил депутат от Оряховски окръг в Учредителното събрание - 1879 г., в I ОНС - 1879 г., във II ОНС - 1880 г., член на Оряховския окръжен съвет - 1881 г., 1884 г. и окръжен съветник 1897 г. - бел. И. Н.

[5] Първата световна война (1915 - 1918 г.) - бел. И. Н.

[6] 1928 г. - бел. И. Н.

[7] основано през 1923 г. - бел. И. Н.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Църквата „Свети Архангел Михаил“.

Иконостасът в църквата.

Царска икона на Иисус Христос в иконостаса,
от дясната страна на царските двери с надпис:
ПОД.[АРЪК] ОТ ПЕНО ДИМИТРОВ, СЪПРУГАТА И
СЕМЕЙСТВОТО МУ. РИСУВАЛ: ХУД. К. КЪНЧЕВ, 1921.

Царска икона на Св. Йоан Предтеча, Кръстител Господен в иконостаса, от дясната страна на царските двери с надпис: ПОД.[АРЪК] ОТ ДИНО ИВАНОВ И СЕМЕЙСТВОТО МУ, 1921 Г. РИСУВАЛ: ХУД. К. КѪНЧЕВ, 1921.

Царска икона на Пресвета Богородица в иконостаса,
от лявата страна на царските двери с надпис:
ПОД.[АРЪК] ОТ ПЕТКО НИНОВ И СЕМЕЙСТВОТО МУ, 1921
ГОД. ОТ С. ПОПИЦА. РИСУВАЛ: ХУД. Д. МАНДОВ, 1921.

Царска икона на Свети архангел Михаил в иконостаса,
от лявата страна на царските двери с надпис:
ПОД.[АРЪК] ОТ КРѪСТЮ СТ. ГЕЛБЕРСКИ, 1921 ГОД.
РИСУВАЛ: ХУД. К. КЪНЧЕВ, 1921.

Дърворезба от иконостаса.

Иконата „Тайната вечеря“.

Резбарската фамилия Филиповци от с. Осой
със семействата си (по Василиев,1965).

Иконите от Апостолския ред в иконостаса.

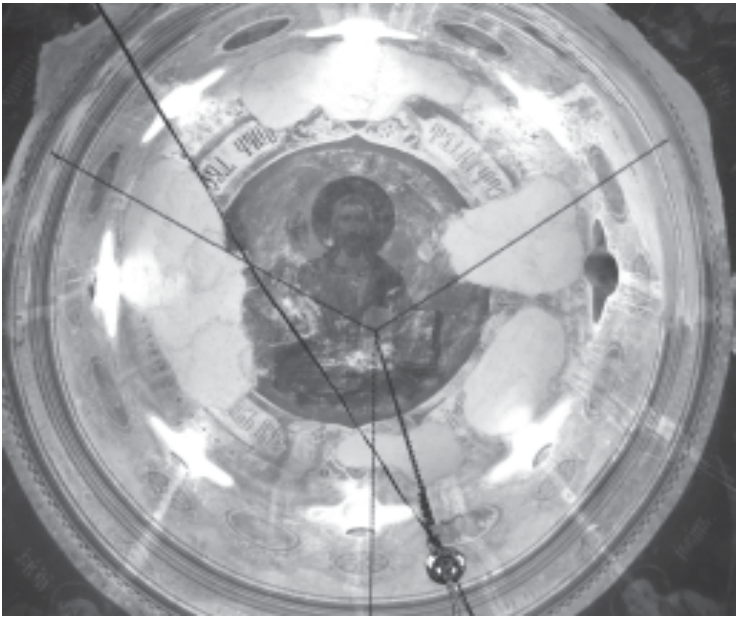

Стенописи от купола и Светия олтар на църквата.
Под купола (южна стена) са изписани имената на дарителите
Йордан Салков и Иван Марков, 1922 г.

Стенопис на Вмчк. Теодор Тирон с надпис:
ПОД.[АРИЛ] ТОДОР КИНКОВ И СЕМЕЙСТВОТО МУ.

Стенопис на Св. Благоверен и Равноапостолен княз Борис, в кръщение - Михаил с надпис: ПОД.[АРЪК] ОТ КМЕТА ВѪЛКО ДИМИТРОВ, ПОМ. КМЕТА СТОЮ ВАЙКОВ И СЕМЕЙСТВАТА ИМ, 1922 Г.

Стенопис на Св. Николай Чудотворец.

Стенопис на Св. вмч Екатерина.

Стенопис на Преп. Параскева с надпис:
ПОД.[АРИЛИ] ВѢРБА М. ИВАНОВА И ИВАНКА Т. КОСТОВА.

Стенопис на Св. Пророк Илия с надпис:
ПОД.[АРЪК] ОТ МАРИЯ САЛКОВИЦА И СЕМЕЙСТВОТО.

Стенопис на Св. вмчк. Георги Победоносец.
(Дарителския надпис не се разчита).

Стенопис на Св. Василий Велики с надпис:
ПОД.[АРЪК] ОТ ИВАН, ТОДОР И МАРИА Н.П. МИНОВИ -
В ПАМЯТ НА РОДИТЕЛИТЕ ИМ.

Иконописецът Апостол Христов *(прав на снимката)* със свои приятели македонци.

Негово Високопреосвещенство митрополит Климент Врачански (1914 -1930)

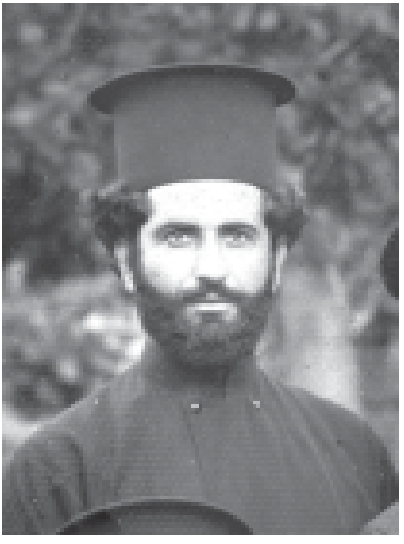

Свещ. Димитър Николов Генов.

Свещ. Величко Николов Ликов.

Сухаченско Църковно Настоятелство.

Обявление

№ II.

Настоятелството при новопостроената църква „Св. Архангел Михаил" с. Сухаче, Бело-Слатинска околия, Врачан. Епархия, обявява, че освещаването на същата църква ще стане на 4 Юний (Св. Троица) т. г. от Високо преосвещеннаго Свято-Врачански Митрополит Г. Г. КЛИМЕНТА.

Поканват се благочестивите християни от блиски и далечни села и град. да присъствуват на освещението.

с. Сухаче, Май 1902 год.

От. Църков. Настоятелство.

Печатница „Врачан. Труд", гр. Враца

Обявлението, публикувано в печата и разпространено в съседните селища по повод освещаването на църквата.

Членовете на академичния съвет на Духовната академия през учебната 1964/1965 година, сред които е и родения в Сухаче проф. д-р Димитър Пенов. *(Отляво-надясно) Първи ред:* Панчовски, Пиперов, Цоневски, Епископ Николай, Маринов, Поптодоров и Пандурски. *Втори ред:* Р. Поптодоров, Нанков, Димитър Пенов, Серафим Алексиев, Сергий Язваджиев, Събев, Николов и Шиваров.

Свещеник Димитър Николов (1897-1947) и неговата съпруга презвитера Сийка Маркова (1900-1983).

Надгробие в църковния двор с надпис: ХРИСТО ГОЦОВЪ СВЕЩЕНИКЪ ВЪ С. Д.[ОЛНА] СЕНГЕРТИЯ НЕВРОКОПСКО + 1XII 1925 Г. НА 31 Г. ВЪ С.СУХАТЧЕ.

Ивайло Никодимов

ЦЪРКВАТА „СВЕТИ АРХАНГЕЛ МИХАИЛ“
В СЕЛО СУХАЧЕ

Българска
Първо издание
2012 г.

Компютърен набор:
Христина Никодимова Ненова - Дряновска
Снимки:
Николай Дряновски
Предпечатна подготовка:
Калин Младенов

Издателство:
„Медиа груп - Иво Йорданов“

Издателски коли: 3